

Маріупольський державний університет

ПРОГРОМАДСЬКИЙ ВЕКТОР УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ

**Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної
конференції**

Київ - 2025

Прогромадський вектор університетської освіти у викликах сьогодення: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 24 квітня 2025 року / за заг. ред. О.А.Голюк. Маріуполь: МДУ, 2025. 401 с.

Редакційна колегія:

Блашкова О.М., кандидат педагогічних наук, в.о. завідувача кафедри практичної психології Маріупольського державного університету

Голюк О.А., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету

Грошовенко О.П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету

Деснова І.С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології Маріупольського державного університету

Задорожна-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освіти, декан психолого-педагогічного факультету Маріупольського державного університету

Крутій К.Л., доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Мірошніченко В.М., доктор наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету

Поповська О.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Присяжнюк Л.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету

Хаджинова І.В., старший викладач кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол № 9 від 16 травня 2025 року)

Статті публікуються в авторській редакції

Крутій К. Л.,
д. пед. наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський державний університет

АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЙ УПОВІЛЬНЕНОГО (СВОЄЧАСНОГО) ТА ПРИСКОРЕНОГО (РАНЬОГО) РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасне суспільство характеризується швидкими темпами змін, що впливають на всі сфери життя, включно з освітою дітей дошкільного віку. У зв'язку з цим точаться дискусії щодо оптимальних підходів до розвитку дошкільників: чи варто прискорювати їхній розвиток, чи дотримуватися природного темпу дозрівання. Ці підходи відомі як концепції уповільненого (своєчасного та прискореного (раннього) розвитку. На думку С. Нопоре, нестача часу в дорослих, щоб бути з дітьми, можна визначити як один із чинників, який може перешкоджати переживанню радості дитиною від спілкування зі значущим дорослим [6].

Термін «прискорене дитинство» – не новий, у 1986 році Девід Елкінд, американський психолог, опублікував книгу під назвою «Поспішна дитина: дорослішання надто швидко і надто рано» [6]. Майже за десятиліття, в 1998 році, програма «Dispatches» на британському каналі Channel4 запропонувала документальний фільм «Занадто багато, надто мало», в якому досліджувалися «відмінності між практикою роботи дитячих садків у Європі та Великобританії, де більше академічного тиску, але менше уваги приділяється слуханню та розумінню, навичкам усного мовлення». Дебати про поспіх у навчанні академічним навичкам у віці п'яти, чотирьох або навіть трьох років все ще продовжуються. У педагогіці дошкільного дитинства також обговорюється термін «повільна педагогіка» як опозиційний рух швидкому темпу сучасного суспільства або «культу швидкості» [7; 9]. Концепція «повільного руху» отримала широке визнання у закордонних авторів. Вона охоплює різні галузі, такі, як-от: повільна подорож, повільне мистецтво, повільне виховання, повільна освіта тощо.

«Повільна педагогіка» цінує «повсякденність», включаючи ритми взаємодії дітей з довкіллям та неструктурованими матеріалами, сприяючи більш тонкому та контекстно-залежному розумінню досвіду дітей та дорослих. Цю ідею також пов'язано з концепцією «розтягування часу», яка, на думку А. Clark, реагує на відхилення від жорсткого, орієнтованого на годинник та запланованого сприйняття часу, як з боку дитини, так і з боку дорослого [7].

Концепція прискореного (раннього) розвитку ґрунтується на ідеї, що в умовах сучасного інформаційного суспільства діти повинні раніше оволодівати навичками та знаннями, щоб бути конкурентоспроможними в майбутньому. Прихильники цього підходу вважають, що раннє навчання читання, письма та іншим академічним навичкам сприяє кращій адаптації в школі, а згодом і у суспільстві. Автор статті підтримує позицію Н. Сидоренко, яка доводить, що

надмірне прискорення розвитку може призвести до емоційного вигорання та втрати у подальшому мотивації до навчання у початковій школі [4].

Прихильники концепції своєчасного або уповільненого розвитку наголошують на важливості дотримання природних етапів розвитку дитини, без штучного прискорення (Akrovo M., Karaolis O., Little C., Sorrells C. [8; 10]). Вони вважають, що кожен віковий період має свої особливості та завдання, які необхідно повноцінно прожити. Результати досліджень І. Білої, К. Крутій, А. Лукіяничук та ін. [1; 2] доводять, що дошкільне дитинство є критичним періодом для формування базових особистісних якостей, і передчасне навантаження може призвести до перевтоми та втрати інтересу до навчання.

Порівняємо зазначені концепції за такими аспектами: психологічний, соціальний та когнітивний. *Психологічний аспект*: своєчасний розвиток сприяє гармонійному формуванню емоційної сфери дитини, тоді як прискорений розвиток може викликати стрес та тривожність. *Соціальний аспект*: діти, які розвиваються відповідно до природних етапів, легше встановлюють соціальні контакти та адаптуються в колективі. Натомість, прискорений розвиток може призвести до труднощів у спілкуванні з однолітками через різницю в інтересах та рівнях зрілості. *Когнітивний аспект*: раннє навчання академічним навичкам, стимулювання розвитку можуть дати короткострокові результати, але без належного фундаменту, закладеного в дошкільному віці, це може негативно вплинути на подальше навчання.

Частіше за все дорослих тривожить саме когнітивний аспект розвитку дитини. Зупинимось більш детально на ньому.

Когнітивний розвиток – це процес засвоєння, обробки та використання інформації, що охоплює такі базові психічні функції, як сприймання, уявлення, пам'ять, мислення, мовлення, увага та уява. У дошкільному віці цей аспект розвитку є надзвичайно важливим, оскільки саме в цей період відбувається активне формування структур головного мозку та розвиток базових когнітивних навичок, які будуть підґрунтям для подальшого навчання в школі та успішної соціалізації. Прихильники концепції своєчасного (уповільненого) розвитку вважають, що когнітивний розвиток має відповідати природним віковим етапам дозрівання головного мозку та психіки дитини.

Особливості цього підходу: етапність розвитку, поступовість засвоєння інформації, провідна роль ігрової діяльності, формування образного мислення. *Етапність розвитку*. Кожен вік має свої закономірності когнітивного розвитку. Так, у молодшому дошкільному віці основний акцент робиться на сенсорному та моторному розвитку, тоді як у старшому – на розвитку пам'яті, логічного мислення та мовлення. *Поступовість засвоєння інформації*. Дитина краще запам'ятовує та засвоює нову інформацію шляхом повторення та використання ігрових прийомів, а не через примус чи надмірне навантаження. Провідна роль ігрової діяльності, яка є провідною діяльністю дошкільнят, завдяки їй відбувається розвиток мислення, уяви та мовлення. *Формування образного мислення*. У

старшому дошкільному віці домінує наочно-образне мислення, тому пізнання Всесвіту відбувається через малюнки, макети, іграшки та символи.

Прихильники *концепції прискореного (раннього) розвитку* вважають, що сучасний світ вимагає від дітей швидкого оволодіння академічними навичками (читанням, письмом, рахуванням). *Особливості цього підходу*: раннє навчання академічним навичкам, використання методик раннього розвитку, швидке засвоєння інформації.

Раннє навчання академічним навичкам. Діти починають вчитися читати та писати вже у віці 3–4 років, що виходить за межі природного розвитку когнітивних функцій. На думку І. Деснової, К. Крутій, дійсно є діти, навіть раннього віку, для яких емерджентне (раннє, неусвідомлене) читання є потребою [3], але це скоріше виключення, ніж масове явище.

Використання методик раннього розвитку (Г. Доман, М. Зайцев, С. Лупан та ін.) орієнтовано на стимуляцію пам'яті, логіки та уваги шляхом ігрових та навчальних завдань.

Швидке засвоєння інформації. Дитина засвоює значний обсяг інформації, проте без достатньої обробки та розуміння суті. Це може призвести до поверхневих знань.

Отже, існує ризик когнітивного перевантаження, тому що інтенсивне навчання в ранньому віці може викликати перевтому та зниження здатності до творчого мислення. Зазначимо, що українські науковці не завжди говорять про «прискорений розвиток» у сенсі навантаження дітей, але багато хто підтримує оптимальне інтелектуальне середовище для навчання. Це означає, що дітям варто пропонувати розвивальні ігри, STREAM-освіту, раннє читання та математику без примусу та перевантаження [3]. «Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку», розроблена Національною академією педагогічних наук України, визначає стратегічні напрями освітнього розвитку дітей від народження до шкільного віку на засадах дитиноцентризму, враховуючи виклики сучасного глобалізованого світу та цифрового суспільства [5]. За К. Крутій, *результати освітнього розвитку* це досягнення дитини раннього та дошкільного віку у процесі привласнення досвіду взаємодії з предметним, природним і соціальним довкіллям [3]. У таблиці 1 автором статті запропоновано порівняння когнітивного розвитку дитини при своєчасному та прискореному підходах.

Таблиця 1.

**Порівняння когнітивного розвитку дитини
при своєчасному та прискореному підходах (за К. Крутій)**

Параметри порівняння	Своєчасний розвиток	Прискорений розвиток
Концентрація уваги	Увага нестійка, але поступово зростає завдяки ігровій діяльності та отриманню власного досвіду	Ризик перевантаження та виснаження через значну кількість сенсорних стимулів
Пам'ять	Розвиток шляхом повторення та запровадження освітніх ситуацій. Переважає механічна пам'ять	Розвиток короткострокової пам'яті шляхом швидкого засвоєння інформації

Мислення	Поступовий перехід від наочно-дійового до образного мислення	Раннє формування логічного мислення, часто без розуміння суті процесів
Мовлення	Розвиток мовлення в ігровій діяльності та спілкування з дорослими й однолітками	Раннє навчання читання та письма, що може призвести до механічного відтворення без розуміння контексту
Творчість	Акцент на розвитку уяви та креативності в ігровій діяльності	Зниження креативності через зосередженість на академічних навичках

Отже, когнітивний розвиток дитини у дошкільному віці має відбуватися відповідно до її природного темпу дозрівання. Раннє форсування академічних навичок без належної підготовки мозку може викликати когнітивне перевантаження, втрату інтересу до навчання та підвищену тривожність.

Оптимальним підходом є створення умов для всебічного розвитку – через гру, дослідницьку діяльність та стимуляцію природної цікавості до довкілля. Вибір між прискореним та своєчасним розвитком дітей дошкільного віку має базуватися на індивідуальних особливостях кожної дитини, враховуючи її фізичну, емоційну та соціальну готовність. Необхідно створювати умови, які сприяють всебічного розвитку, підтримуючи природну цікавість та мотивацію до пізнання Всесвіту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла І. М. Повернемо дитині дитинство! *Дошкільне виховання*. 2013. № 7. С.16-18.
2. Лукіяничук А. М., Крутій К. Л., Тиравська Ю. В. Ключові питання світових наукових досліджень у сфері педагогіки: аналіз тенденцій, український досвід. *Академічні візії*. 2023. № 15. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/118> (дата звернення: 20.03.2025 р.).
3. Крутій К. Л. Деснова І. С. Психологічні особливості становлення емерджентного читання в дітей раннього та дошкільного віку. *Нова українська школа: результати та перспективи: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 21 груд. 2023 р. / за заг. ред. О. А. Голюк ; Маріуп. держ. ун-т. Київ, 2024. С. 136–139.
4. Сидоренко Н. М. Дитинство як соціально-педагогічне явище. *Дошкільна освіта: традиції та інновації сучасної теорії і практики: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції* (26 квітня 2012 р., м. Лисичанськ). Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. С. 226–232.
5. Сисоєва С.О., Рейпольська О.Д. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку: новий погляд: Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 27 лютого 2020 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. № 2(1). С.1-10. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-2-2> (дата звернення: 20.03.2025 р.).
6. Honore C. In Praise of Slow: How a Worldwide Movement is Challenging the Cult of Speed. Orion Books, 2004. 310 p.
7. Clark A. Slow Pedagogy: How to be 'slow' outdoors. *Nursery World*. URL: <https://www.nurseryworld.co.uk/features/article/alison-clark-s-slow-pedagogy-how-to-be-slow-outdoors>. (дата звернення: 20.03.2025 р.).
8. Little C., O. Karaolis. The Lost art of joy in Early Childhood Education. *Australasian Journal of Early Childhood*. 2023. № 49 (1). P.p. 81–90.

9. Lynn J. McNair & K. Papaspyropoulou. The impact of the 'accelerated childhood' culture in UK's ECEC: practitioners' and policy makers' views during a professional development course. *European Early Childhood Education Research Journal*. 2025. DOI: 10.1080/1350293X.2025.2452547
10. Sorrells C., Akpovo M. Time for Slow Care: Bringing Slow Pedagogy Into Conversation with Ethics of Care in the Infant/Toddler Classroom. *Policy Futures in Education*. 2024. № 22 (7). P.p. 1404–1420.

Крутій К. Л.,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної освіти
Маріупольський державний університет

Максимчук А.О.,
здобувач вищої освіти,
Маріупольський державний університет

МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ

Мультиплікація долає розрив між реальністю та світом уяви завдяки фантастичним пригодам, казкам, гумору та захоплюючим образам [7]. Вплив дитячих медіа має значний потенціал, за умови його розумного використання, з урахуванням вікового розвитку та рівня концентрації уваги, процесів мислення та розвитку комунікативних навичок [6]. Мовленнєвий розвиток дітей є важливим аспектом їхньої загальної когнітивної та комунікативної компетентності. Цей процес є складним і багатограним, який включає засвоєння дитиною фонетичної системи мови, збагачення словникового запасу, оволодіння граматичною будовою, а також розвиток умінь використовувати мовлення в різних ситуаціях спілкування.

Проблематика мовленнєвого розвитку дошкільників широко висвітлена в наукових працях А. Богуш [2], лексико-граматичний напрям розвитку мовлення у дітей дошкільного віку висвітлений у наукових працях К. Крутій, що охоплюють посібники для закладів вищої освіти та авторські програми та методики. Важливим завданням освітньої діяльності у закладі дошкільної освіти є розвиток зв'язного мовлення, під час якого реалізується головна функція мовлення – комунікативна. Адже саме за допомогою зв'язного мовлення дитина спілкується з іншими [1, с.29-30]. На думку К. Крутій, «мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку – це процес набуття оптимального щодо віку кола лінгвістичних уявлень, мовленнєвих умінь і навичок, результатом якого є мовлення, сформованість мовленнєвої активності, самостійність у наслідуванні мови та осмисленому оволодінні лінгвістичною інформацією, вміння використовувати різноманітні засоби спілкування» [5, с.32]. Це визначення підкреслює багатогранність мовленнєвого розвитку, що охоплює не лише знання мовних одиниць, але й уміння активно використовувати їх у різних комунікативних ситуаціях.